

pedagogická praxe v optimálnom školskom prostredí spolu s fundovaným teoretickým vzdelávaním môže viesť k počiatku onej modifikácie osobnosti učiteľa, o níz byla reč v úvode.

Príprava budúcich učiteľov - stály problém nášho školstva

Marta Černotová

Česko-slovenské školstvo, jeho teoretická i praktická oblasť sú v nezávideniahodnej situácii plnej problémov. Je zrejmé ťažko určiť poradie dôležitosti riešenia otázok, ktoré by umožnili:

1) zbaviť sa chýb a omylov z minulosti;

2) posunúť sa dopredu a vyrovnat' sa svetovej úrovni, ale a to najmä,

3) riešiť aktuálne, denné situácie tak, aby sme na chybách nezotrvávali, ale aby sme pasívne nenapodobovali iných a zabúdali na vlastné špecifiká.

Mohli by sme sa akademicky pýtať, čo je práve teraz prvoradé? Je dôležitejšie vracať sa do minulosti a dôkladne hľadať podstatu a príčiny omylov, chýb reforiem, alebo je nutnejšie okamžite, bez obzerania sa do minulosti začínať na akejsi štartovacej čiare? Takéto postavenie otázky je určite nesprávne a práve typ tejto konferencie naznačuje, že učiac sa z minulosti sa chceme vyvarovať chýb v súčasnosti a budúcnosti. Akú hlbokú pravdu mal F. X. Šalda, keď v r. 1910 napísal. . . "Nikdo nepochopí súčasný stav ľudstva ani jeho myslenie, kto nepozná minulosť. Minulosť je príčina súčasnosti, zkoumat minulosť znamená pochopiť prítomnosť, zkoumat vývoj myslenia znamená pochopiť naše dnešné názory. "Konstrukci našeho rozumu". A pak, kdo nemá zájem o minulosť, o tradici, kdo myslí, že minulosť je mrtvá, ten odsuzuje do stejné nicoty sebe. Všim čim jsme, jsme zakoreněni a vklesnuti do dějin, všechny boje a utrpení, všechny cesty minulých generací, jejich vítězství a prohry žijí v nás, ve všem čim jsme a co myslíme." (1)

Učiac sa teda dnes z minulosti i na odkaze J. A. Komenského vyberám pre ilustráciu súčasnosti jeden pedagogický jav, na ktorom chcem v ďalšom texte ilustrovať, že poučiť sa býva niekedy tým najťažším problémom.

J. A. Komenský vo svojom pedagogickom systéme prikladal veľký význam učiteľovi. Pokladal jeho prácu za veľmi čestnú, zložitú, ba natoľko výnimočnú, ako žiadna iná pod slnkom. J. A. Komenský vo svojich prácach požadoval jednak občianskú a spoločenskú úctu k učiteľovi, jednak to, aby si učiteľ uvedomoval, akú vážnu funkciu zastáva. Každý učiteľ má byť v

spoločnosti, v ktorej žije, naplnený vlastným citom dôstojnosti. Komenský žiada, aby učiteľ bol múdry, rozvážny, mravný, živý vzor ctnosti. Učiteľ musí milovať svoje zamestnanie, musí mať ku žiakom otcovský pomer, vzbudzovať v nich záujem o vedomosti, najprednejšou starostlivosťou učiteľa má byť, aby pôsobil na žiakov vlastným príkladom. Humánny vzťah k deťom však musí byť podporený dokonale zvládnutým umením učiť sa, ktoré je potrebné sa naučiť tak, ako všetky iné umenia. Preto musí učiteľ zvládnuť pedagogicky zdôvodnenú metódu výučby, na základe ktorej možno učiť všetkých všetkému. Dobrý učiteľ však neovláda iba umenie pedagogické, ak chce byť dobrý, musí byť vysoko kultúrny, všehoznalý, vzdelaný, ovládajúci umenie reči, osvetľujúci paprskami svojho vedenia.

Naplnili sa predstavy J. A. Komenského nami - jeho dedičmi? Pochybovanie o stave vecí je vskutku aktuálne. Z porovnávania spisov Komenského a iných historických štúdií možno neraz konštatovať že naplňovať vykreslený ideál sa nedarí pre akýsi špecifický paradox školstva - medicínsky povedané - pre "syndrom nepoučiteľnosti". Tento syndrom sa prejavuje opovlašť v školstve, napriek tomu, že pedagogická teória prináša nové poznatky, prax má nové možnosti, materiálne vybavenie apod. Tento "syndrom" by som ilustrovala na matriále z r. 1935 a to na tzv. "Ankete o pedagogické a didaktické prípravě stredoškolského profesora". Je k neuvereniu, že problém formovania, prípravy budúcich učiteľov, problém podielu odbornej, pedagogicko-psychologickej, praktickej, filozofickej prípravy starý veľa, veľa rokov, v tomto prípade 56 rokov - bol temer navlas aktuálny a problematický ako dnes, ba i zhodne "tvrdohlavě" riešený. Je tiež paradoxom, že sa my pedagógovia navzájom presvedčame o veciach, ktoré sú nám jasné, ale nedarí sa nám desaťročia presvedčiť iných, napr. odborné katedry, dekanov - nepedagógov, ministerských úradníkov a pod. Naozaj si neviem predstaviť našu bezmocnosť. (Ak už nie sú rozhodujúce závery zjazdov, sú momentálne mocnejšie ako zdravý úsudok financie?) Súdiac podľa spomínanej Ankety 56 rokov starej - opäť nič nové, i to tu už bolo, ba bolo to i za J. A. Komenského, keď v súvislosti s refeudalizáciou a rekatolizáciou postupne upadalo vzdelanie a vzdelávanie.

Čím teda naplňovať túžbu J. A. Komenského a spĺňať pritom i požiadavky modernej pedagogiky? V otázke prípravy učiteľa vidím jednu z ciest nápravy v odstránení neustáleho boja medzi kvantitou odbornej, pedagogicko-psychologickej, filozofickej prípravy. Tento boj, zdá sa, je bojom planým, nie bojom protikladov, ktorý by riešenie posúval na kvalitatívne vyššiu úroveň. Je to boj tvrdohlavosti a technokratičnosti, v ktorej sa javí primátom prostriedkov nad cieľom, pretože tu víťazí čiastkový cieľ nad zmyslom a všeľudskými zásadami. Je to boj, pre ktorý je typické vynášanie Rozsudkov, ktorým chýba Rozum a Múdrost'! Technokratičnosť, vyplýva z nepochopenia kategórie cieľa učiteľskej prípravy, v ktorej nie je zohľadnená spoločenská

špecifičnosť poslania a povolania učiteľa, dosah jeho osobnosti ako nositeľa mravnosti, svedomia, dôstojnosti atď. Dodnes nie je doriešená, rečou počítačovo povedané, kategória cieľa učiteľskej prípravy, ktorá by bola kompatibilná s potrebami spoločnosti.

Uvažujúc nad týmto problémom nūka sa myšlienka hľadania katalyzátora, zmiernujúceho rôzne prístupy. Inšpirovaná pedagogickými názormi prof. B. Suchodolského (okrem iného i z rokovania X. kongresu pedagógov v Prahe) si myslím, že takýmto katalyzátorom by mala byť idea humanizmu - idea - humanistickej výchovy.

Humanizmus by mal byť črtou prípravy učiteľov, ale i črtou ich osobnosti, v ktorej by sa syntetizovali vlastnosti osobnosti do jeho etosu, morálky, ktorej humanizmus by neoddeloval učiteľov prírodovedcov, lingvistov, historikov, inžinierov a iných.

Súčasný vysokoškolský zákon umožňuje napr. na FF nenásilnú, či neznásilňujúcu prípravu pre učiteľské povolanie tých, ktorí sa pre toto povolanie rozhodli dobrovoľne. (Je však stále ešte otáznne s akými motívmi, potrebami, záujmami!) Ak však berieme do úvahy túto psychologickú výhodu, mali by sme si uvedomiť, že efekt našej prípravy pri formovaní budúcej osobnosti učiteľa nastane iba vtedy, ak študentom pripravíme podmienky, v ktorých nebude cítiť boj o jeho osobnosť prejavujúcu sa v napätí medzi jednotlivými katedrami. Myšlienku utváratelnosti študentovej osobnosti si dovoľím potvrdiť výsledkami z výskumov. Jeden na našej pôde ukázal, že absolventi sú spokojní s odbornou prípravou, ale konštatujú, že nie sú dobre vychovaní pre povolanie učiteľa. I tohtoročná anketa medzi stovkou študentov učiteľského zamerania ukázala, že medzi vlastnosťami, nositeľmi ktorých by chceli byť, sa objavili tieto: chcem byť spravodlivá, čestná, pripúšťajúca chyby svoje, chápaná chyby iných, chcem viesť ľudí k ľudskosti, nechcem byť náladová atď.

Svedčí to okrem iného i o tom, že osobnosť študenta si žiada formovanie a dá sa ešte formovať.

Preto vidím v silnej humanistickej výchove zastúpenej rovnakým dielom vo všetkých zložkách prípravy možnosť ovplyvňovania budúcich učiteľov. Nemalo by sa stať, aby si absolvent PF pod pojmom humanizmus vybavil v pamäti iba časť učebnice dejín pedagogiky, kde sa o humanizme hovorí na príklade F. Rabelaisa a jeho knihy Gargantua a Pantagruel, prípadne na vetu o humanisticko-renesančnom návrate do antiky, či humanistickom trende štúdiá klasických jazykov.

Študentovi učiteľstva by sme mali celou výukou vštepovať idey, myšlienky humanizmu, ktoré sa utvárali stáročia v bojoch, cirkevných vojnách, spoločenských revolúciách, v bojoch fanatizmu s toleranciou, ale i v ľudskej spolupráci pre "nápravu vecí ľudských". Študenti by mali byť stotožnení s

humanizmom ako myšlienkou, svetonázorom, ktorý prekračuje zmenu i ochránčenosť času. Študent - budúci učiteľ by mal získavať tento názor na svet, mal by byť jeho pevným stanoviskom. Domnievam sa, že sa nám nedarí práve v príprave učiteľov nachádzať taký uhol pohľadu, ktorý by z jazykárov, historikov, matematikárov a pod. vychovával humanistov. Ako píše B. Suchodolský, koľkokrát v prácach o hviezdach nevidíme vedu o človeku poznávajúcom hviezdy, koľkokrát v humanistických výskumoch nevidíme antihumánny charakter. To všetko by mal budúci učiteľ rozpoznať a poznať, aby mal cíť pre humánny prístup k veciam tohoto sveta. Tomu by sme ho mali v syntéze prípravy učiť i my tak, aby i naša i jeho budúca škola boli "dielňami ľudskosti".

Nechcem proklamovať akýsi samostatný druh výchovy, zložku výchovy, nadradzovať ju nad iné. Domnievam sa však, že úspech vyučovania na ľubovoľnej škole základnou počnúc, vysokou končiac - spočíva na *duchu* školy, na praktickom vplyve osobnosti pedagógov, ktorí sú podstatou vyučovania. a tento humanistický duch na vysokých školách nám zúfale chýba.

Domnievam sa, že pre naplnenie vyššie uvedených cieľov nie sme sami (stredná generácia učiteľov) dost' dobre pripravení, a navyše nám i našim študentom chýba vhodná literatúra.

K některým problémům přípravy budoucích učitelů

Božena Jiřincová

Příprava na pedagogickou činnost a vlastní pedagogická činnost učitele se odlišují jak ve své vnitřní struktuře, ve vztahu jednotlivých složek, tak i podmínkami, ve kterých tyto procesy probíhají. Cílem výchovy a vzdělání budoucího učitele je připravit ho pro konkrétní práci na daném stupni a typu školy. Charakteristickým rysem této přípravy je dosud její převážně teoretický charakter. Zatímco úroveň teoretického studia se stále prohlubuje, přetrvává rozpor mezi teorií a praxí. Tento rozpor je dán především tím, že studenti sami nedovedou uplatňovat všechny teoretické poznatky v praxi, že mají málo prostoru pro ověřování teoreticky získaných vědomostí ve vlastním konkrétním styku se žáky. Proto je nutné vysokoškolskou přípravu budoucích učitelů koncipovat tak, aby teoretické disciplíny byly spojovány s praktickými činnostmi. Otázky profesního výcviku je nutné řešit komplexně, je třeba hledat nové formy a metody práce. Musíme vytvořit takový systém přípravy učitelů.